

**Historia De Vita, Moribus, Rebus Gestis, Studiis Ac
Denique morte Praedicatorum Lutheranorum, Doct.
Martini Lutheri, Philippi Melancthonis, Matthiae Flacii
Illyrici, Georgii Maioris, et Andreae ...**

Complectens ortum, progressum [et] incrementa, tum arcana plurima
hactenus non prodita, omnium penè huius temporis haeresum

... Vita ... Philippi Melancthonis. Matthiae Flacii Illyrici. Georgii Maioris, Et
Andreae Osiandri

Ulenberg, Kaspar

Coloniae Agrippinae, 1622

Capvt III.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-65643](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-65643)

pum esse Paulo superiorem, vel æqualem: sufficit te proximum Paulo esse. Hęc Lutherus an. 1522. 29. Julij, qui in eadem præfatione insinuat, Melanchthonem iam tum in Genesim in Matthæum, in Ioannem quædam commentatum, quæ furto se minatur ablatum, editurumque, nisi conatum hunc ipse præueniat. Quod autem tam immodicè Melanchthonem extollit, dum patribus eum præfert in vniuersum omnibus, & post D. Paulum constituit loco proximo; quin & Canone digna eum scribere definit, id prensandi causa factum est, vt hominem eximeret è cœlestium prophetarum vel Enthusiatarum fraudulētis laqueis, quos anno 1521. per Carlostadium, aliosq; nonnullos de fanaticorum grege circumuentus induerat. Ea res, quomodo gesta sit, breuiter hoc loco venit inferendum.

ANNO
1522.

Causa la-
dis tam
immodicæ.

C A P V T III.

- I. *VVittenberga noui motus & secta inter Luth.*
- II. *Missa & reliquis relig. cultus, vnaq; literarum studia abrogata, autore Carlostadio & Melancht.*
- III. *Tumultuum autoribus per Luth. repressis, restituta literarum exercitia.*
- IV. *Melanchthon in patriam abit. eius Heidelbergæ cum Nausea & inde cum Landgrauio colloqu. cum obseruato in via augurio.*

ANNO 1521. dum Lutherus VVormatiã
euocatur per Cæsarem, & postmodum in
Thu-

I.

ANNO
1522.

Fanatici
nidificant
Witten-
bergæ.

à Zvicca-
uio demē-
tatur.

*Camerar.
in Mel. pag.
44. & seq.*

Thuringia latitans abesset, fanatici quidam homines, quorum id temporis ferax erat Lutheranismus, VVittenbergæ nidificarūt. Horum primus erat Nicolaus quidam Pelargus, cui Marcus Zviccauius sese coniunxit tanquam præceptorī, quem vti virum Dei & prophetam venerabatur. Et Pelargus quidem passim oberrabat incertis sedibus: Zviccauius autem, qui VVittenbergæ prius studijs operam dederat, in Melanchthonis se familiaritatem insinuat, à quo & hospitio receptus fuit, & humaniter habitus. Erat is homo magni supercilij, callidus interrim & vafer, qui de apparitionibus diuinis, deque mysteriorum, quæ dicebat sacris literis abdita contineri, præcipua quadam intelligentia gloriabatur. Et quia Melanchthoni familiaris erat, factum est, vt VVittenbergæ quosdam è doctioribus, nugis suis dementatos, ad factionem istam aditingeret: Inter quos Martinus Cellarius homo non indoctus, & Andreas Bodenstein, Carlostadius primi nominis fuerunt; cum quibus & Melanchthon cōsufurravit. Nam & hic, quia curiosus erat, & iuuenis in omnem partem paulò facilius, ex hospitis sui Zviccauij quotidiano consortio Enthusiasmo nonnihil imbutus, ad nouam hanc factionem propendebat.

II.
Missa Wit-
tenbergæ
aboletur.

Sub hoc tempus accidit, vt Augustiniani VVittenbergæ Missam abolerent; idq; Lutherus quidem absente, sed conscio tamen, & non

non improbante factum; quod Electori Friederico vehementer displicuit. Quia verò ex hac suorum temeritate Princeps circumspectus maiora metuebat incòmoda, per quosdã ab Vniuersitate delectos factum hoc Augustinèsiu[m] examinari iussit, & quibus motionibus Missam abrogarint, ad se perscribi. Inter hos fuit & Melanchthon, qui vnã cum cæteris Missam iure censuit abolitam; atque Electori autor fuit, vt quod VVittenbergæ cœptum erat, hoc ipsum & alibi perditiones suas omnes exequeretur. Abrogata Missã, quidam longius progrediendum rati & alia nonnulla, quæ minimè placebant sub abusu[m] nomine mutanda censuerunt: Quæ res peracta fuit, auctore atque incentore Sathana; quemadmodum Lutherus ipse postmodum iudicauit. His ducem se præbebat & antesignanum Andreas Carlostadius, ad quem velut Archidiaconum rerum Ecclesiasticarum cura pertinebat; cui Melanchthon alijque nonnulli, cùm in consilium adhibiti essent, non grauatim assenserunt. Eijciebant è templis imagines; Eucharistiam laicis porrigebant manu contrectandam, antequam sumerent; mittebant & confessionem delictorum; suadebant esum carniu[m] diebus ab Ecclesia vetitis; sacerdotibus & apostatis publicè mulieres copulabãt sub matrimonij nomine: causas in foro non ex legibus Romanis dijudicari volebant, sed ex lege Mosis; ideoq; nõ suspendi fures oportere;

ANNŌ
1522.

De factò
hoc Melanchth.
iudicium.
*Mel. consil.
Theolog.
Ann. 1522.
Sleid. li. 3.*

Carlostadij
vesania.

*Chytr. in
Sax. f. 280.*

Eius conãt
tus & dog-
mata.

b sed

ANNO
1522.

Discipulo-
rum illius
dementia.

Colloq. Al-
zenb. in 4.
fol. 404.
Cochl. in
A8.
Surius in
comm. in
vita Luth.
cit.

III.
Reprimū-
tur Enthu-
siasia à
Luth.

Cedunt
Witten-
bergâ.

sed dupli quadruplive pœna mulctari dicti-
tabant: Gradus promotionum academicos,
philosophiam, humanas disciplinas & stu-
dia litterarum aspernabantur; nihil præter
sacra Biblia legendum asserebant; nec alio
pane vescendum, quam in sudore vultus
per manuum laborem acquisito. Hæc Car-
lostadius absente Luthero multis persuase-
rat, qui per hominem istum fascinati reli-
ctis studijs ad stiuam, ad agriculturam, ad
opificia mechanica diuerterunt. Melanch-
thon etiam à Carlostadio alijsque dementa-
tus tantum imbiberat fanatici spiritus, vt
velut ebrius vehementer nutaret. Sunt, qui
eò dementiæ progressum scribant, vt abdi-
cata professione, relictoque litterario vitæ
genere pisturam meditaretur; ne scilicet aliū
panem comederet, quam manuum labore
comparatum.

Dum ad hunc modum insaniunt & tu-
multuantur isti, Lutherus in castro VVart-
bergensi latitabat: Monitus verò per suos de
fanaticorum conatibus, deq; periculo quod
imminere videbatur ab ista factione, Princi-
pis Electoris iniussu, imò, contra volunta-
tem ipsius, VVittenbergam reuersus est sub
initium quadragesimæ, & habitis ad octi-
dium quotidianis concionibus Enthusia-
starum machinationes, facto in eos impetu
repressit; qua de re in vita Lutheri diximus.
Et quidem Pelargus, Cellarius, Carlostadius,
cū non discederent ab instituto, sed Luthero
se per-

se pertinaciter obijcerent, cedere paulatim ANNO
sunt coacti. At Melanchthon, alijq; nonnul- 1522.
li per Lutherum ab Enthusiasmo deterriti,
quicquid hauserant vertiginosi spiritus, rur-
sus euomuisse dicuntur.

Interea verò, quia malum hoc in multo-
rum animis radices egerat, nec studia floru-
erunt admodum, & à gradibus academico
more conferendis aliquamdiu cessatum fuit.

Studia
Witten-
bergæ exu-
lant.

Lutherus interim, licet à reditu durius tra-
ctabat fanaticos istos, Melanchthoné tamen,
quem diligebat vnicè, blandimentis quibus-
dam retinendū putauit, ne per spiritum ver-
tiginis abreptus Carlostadium sequeretur,
seque factioni cœlestium prophetarum ad-
iungeret. Nec infeliciter cecidit ista prensatio:

Melanchthon enim, posteaquam semel à fa-
naticorum consortio discessit, id genus ho-
mines porrò detestatus est, seq; Lutherò ve-
lut Achatem in solidum adiunxit: quem ad-
mirabundus non vt præceptorem modo, sed
etiam vt patrem, vt prophetam & Apostolū,
vt virum Dei coluit, eumque vicissim sum-

Melanch-
thon à Lu-
thero re-
uocatur:

mis laudibus euexit: vt mutuū scabunt
muli: Quanquam hæc coniunctio perpetua
non fuit, vt infra suo loco dicemus. Cæte-
rùm turbatis eorum consilijs, qui bonas lit-
teras & philosophiam in cōtemptum addu-
xerant, Melanchthō à vesania restitutus, an-
no 1522. orationem habuit exordij loco, cū
professionem ordiretur, in qua principio
monuit studiosos, vt ad studia sese bonarum

Ei^s de Lu-
th. iudiciū.

Studiosos
ad litteras
reuocat.

ANNO
1524.

Ann. 1524.

Solitudo
Vniuersi-
tatum.

Luth. scrip-
tū de scho-
lis restitu-
endis.

*In præf. li-
belli, de
scholis Con-
stit.*

In illud
Melanch-
th præfa-
tio.

artium diligenter adiungerent: deinde viam ostendit & rationem, quam secuti iusta capere possent studiorum incrementa. Illos verò grauitè reprehendit, qui prætextu pietatis omnes bonas litteras, omnem humanitatem contemnunt, quos feritate Vrfos, impietate verò Turcas & Epicureos superare dicit. Quanquam verò Melanchthon à Luthero monitus resipuit; tamen au-gescente per Germaniam indices Enthusia-
starum numero, scholæ paulatim collapsæ sunt, studia viluerunt magis magisque; ar-tes contemptui fuerunt habitæ, & in Vni-
uersitatibus alijsque gymnasijs magna fuit solitudo. Mouit ea res Lutherum, vt an-
no 1524. Scriptum ederet ad magistratus ciuitatum in Germania, de scholis constitu-
endis, & instaurandis bonarum artium stu-
dijs: scilicet, vt à se suaque doctrina infamiã huius contemptus remoueret. Hunc li-
bellum Melanchthon latinè redditum stu-
diosis addita præfatiuncula dedicauit, quos sollicitè rogat, vt Lutheri iudicium secuti
humanitatis & litterarum studia magni fa-
ciant, & publicæ necessitatis causa, rem lit-
terariam strenuè tueantur: Execrandos af-
ferens modis omnibus, qui superstitione
ducti desciscant à litteris, & ignauitæ suę reli-
gionem prætexant. Imò vt reipsa demon-
straret, se linguarum & bonarum artium stu-
dia, quanto possit conatu, deinceps à con-
temptu vindicaturum, ipse conscripsit artiū
præ-

præcepta , grammatices vtriusque latinæ & græcæ , Dialectices & Rhetorices: quo factum est, vt contractam Carlostadianæ delirationis maculam paulatim elueret.

Eodem anno , quo libellus iste prodijt de scholis instaurâdis, cupido Melanchthonem incessit visendi patriam : cui se comites adiunxerunt Gulielmus Nefenus Belga, & Ioachimus Camerarius Bambergensis, quibus arctissimæ familiaritatis vinculo iunctus erat. Vbi Lipsiam venit, agonizantem reperit Petrum Mosellanum, quem eodem die, quo ciuitatem ingressus est, & salutauit cum socijs, & rebus humanis exemptum luxit. In patria moratus est aliquamdiu ; cumque rebus isthic confectis, ad suos esset rediturus, Heidelbergam venit ex itinere, vbi Hermannum Buschium poetam, maturâ iam ætate senem, iuuenis ipse salutauit : à quo perhumaniter exceptus fuit. Quin & professores Heidelbergenses Academiae nomine honorem exhibuerunt Melanchthoni, ei que studium omne suum & officia prolixè detulerunt. Offendit istic & Campegium Cardinalem, Legatum Pontificis; qui quendam è suis, Fridericum Nauseam, ad Melanchthonem misit, vt colloquium cum illo de controuersijs ingressus, quænam ipsius esset sententia, certius exploraret, eumque suauiter à Lutheri aliorumque Nouatorum consortio dehortaretur. Fecit hoc Nausea quidem; sed frustra laborauit; quandoquidem

ANNO

1524.

Præcepta humaniorum artium scribit.

IV.

Camer. in vit. Mel. fol. 95.

Patriam suam inuisit.

Ab Heidelbergensibus excipitur.

à Campegijs ad colloquium inuitatur.

ANNO
1524.

A Landgra-
uio ad ho-
spitium
inuitatur.

Melanch-
thon se ex-
cusat.

Prodigium,
deque eo
Melanch-
thonis opi-
nio.

Camer. pag.
98. 99.

Melanch-
thon augu-
riis dedi-
tus.

dem ille iam se totum Lutheri partibus ad-
dixerat. Cùm deinde ventum esset Franco-
furtum, haud procul ab vrbe Melanchthoni
occurrit Philippus Hafsiaë Landgrauus, acri
ac viuido ingenio princeps, qui tum quidem
vigefimum ætatis annum nondum comple-
uerat. Ibat autem Heidelbergam, ad ludicrũ
certamen quorundam principum, qui nume-
ro tredecim istic Conuerti dicebantur. Hic
per suos admonitus compellat Melanchtho-
nem, eiq; persuadere conatur, vt itinere con-
uerfo secum illa nocte permaneat; esse quæ-
dam, de quibus cum illo venire cupiat in col-
loquium. Excusat se Melanchthon, & verbis
vltro citroque commutatis, eâ conditione
dimittitur, vt de quæstionibus, quas obiter
mouerat princeps, scripto responderet.

Accidit in hoc itinere, cū ex oppido quo-
dam Hessorum Træsâ mane se daret in viã,
& cum socijs annem ciuitati vicinum pete-
ret auationis gratia, vt in colle quodam nõ
procul disito tres coruos conspicerent plau-
dentes alis, Crocitantés atque gestientes in-
star tripudiantium Quærit Nefenus ex Me-
lanchthone, quid existimet hoc augurio por-
tendi? Ille, quid aliud, inquit, quam vni ex
tribus nobis propinquam mortẽ? Erat Me-
lanchthon curiosior in his rebus, & augurijs,
somnia, tum astronomicis obseruationibus
plufculum tribuebat. Nefenus verò risit tum
quidem Melanchthonis augurium: At pau-
lõ post, cū VVittenbergam reuertissent,
in

in Albi submersus perijt. Traiecturus fluvium, animi gratia, trunco latentis arboris Scapham impegit; quæ cum vacillaret in alterum latus impulsa, Nefenum dedit præcipitem. Paulò ante, quam deambulatum exiret, à prandio paululum cõsopitus, Scapham per somnium agitari vidit, seque excussum in flumen mergi. Narravit hoc Melanchthoni priusquam egrederetur domo, ridens somniorum vanitatem; & non diu post eodem die nauigio excussum perijt, vti diximus.

ANNO
1524.

Nefenus
submergitur.

C A P V T IV.

- I. *Lutheri nuptiæ, Melanchthone Norinbergam euocato.*
- II. *Defectio Landgrauij à fide Catholica; vbi & de origine Mollium Lutheranorum & bello Sacramentar.*
- III. *Negotia Melanchthonis cum Visitatione Saxonica.*
- IV. *Iudicium & querela Lutheranorum & Catholicorum de Visitatione hac.*

ANNO deinde sequente 1525. qui Germaniæ luctuosus fuit suprâ modum, mense Maio Lutherus & Melanchthon ab Erphordiensi senatu vocati fuerunt per litteras, vt Vniuersitatem iniuria temporû penè collapsam restitueret in statum pristinum, & studia rursus excitarèt. Feruebat iam tum motus rusticanus, erantque plena tumultibus

I.
Ann. 1525.
Erphordiã
vocatur
Melanchthon.
In ep. Eob. Hessi, l. 5. f. 3